УДК 016: 5+553.981/ 982

Володимир Колодій

ҐЕОРҐІЙ БОЙКО — ВИЗНАЧНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ГЕОЛОГ-НАФТОВИК

Ґеоргій Бойко (1933—2002) заслужено увійшов до когорти визначних українських геологів-нафтовиків, які розвинули теорію мінеральної ґенези нафти і газу, примноживши досягнення учених львівської школи геологів-нафтовиків старшого покоління: Володимира Порфир'єва, Григорія Доленка, Еммануїла Чекалюка та ін. Окрім рис, притаманних справжньому вченому, Ґеоргій Юхимович був свідомим українським патріотом, що віддавав багато сил і часу дослідженню історії гірництва та видобутку нафти в західному регіоні України, ролі українських учених у їх розвитку. Вагомим є його внесок у підготовку молодих науковців високої кваліфікації, розбудову Української нафтогазової академії. Праці Ґеоргія Бойка відомі далеко за межами України. Як ученого і людину його поважають не тільки однодумці, а й науковці, які стоять на альтернативних теоретичних позиціях.

Ґеоргій Бойко належить до когорти учених — геологів-нафтовиків, які зробили дуже вагомий вклад у розвиток теорії і практики геології нафтидів. Вибір ним життєвого шляху нафтовика не був випадковий. Він прийшов на світ у Бориславі 10 березня 1933 року. Його батько, Юхим Митрофанович, родом із Вінничини, працював на газоліновому заводі, мати Стефанія Михайлівна вела домашнє господарство. Хлопець рано залишився без батька, якого не стало пам'ятного галичанам 1941 року, тож єдиною годувальницею була мати, яка зуміла забезпечити синові протягом семи років можливість відвідувати школу. Тільки з 1947 року долею Ґеоргія заопікувався також вітчим Степан Іванович Козло. Після закінчення у 1950 році середньої школи в Бориславі Ґеоргій вступив на геологорозвідувальний факультет Львівського політехнічного інституту, який закінчив у 1955 році. Отримавши кваліфікацію гірничого інженера-геолога за спеціяльністю „геологія, пошук і розвідка нафтових і газових родовищ", молодий спеціяліст для набуття відповідного гарту був скерований далеко на схід, до м. Белебея, що в Башкортостані, бо біля бориславськоі нафти в ті часи корінним бориславцям місця не знаходилося.

Повернувшись додому, Ґеоргій влаштувався гірничим майстром у Бориславське рудоуправління видобутку озокериту, а згодом став там головним геологом. Проте рутинна робота не задовольняла його, хотілося зайнятися творчою дослідницькою працею. Ще будучи в рудоуправлінні, Ґеоргій Юхимович у співавторстві

з М. Барановським написав свою першу наукову статтю „Опыт строительства первой нефтешахты на Украине“, опубліковану в бюлетні техніко-економічної інформації Станіславського раднаргоспу № 1 за 1959 рік.

Того самого року Ґеоргій Юхимович вступає до аспірантури з відривом від виробництва при катедрі мінералогії Львівського університету ім. Івана Франка. Його науковим керівником став український учений-мінералог зі світовим ім’ям Євген Лазаренко. За три роки навчання Ґ. Бойко підготував кандидатську дисертацію на тему „Мінералогія органічних утворень Прикарпаття“, яку захистив у квітні 1963 р. на Вченій раді геологічного факультету ЛДУ ім. Івана Франка, на підставі чого восени того самого року йому було надано науковий ступінь кандидата геолого-мінералогічних наук.

Після року праці на посаді молодшого наукового співробітника проблемної геохемічної лабораторії геологічного факультету Ґ. Бойка обрано за конкурсом на посаду старшого наукового співробітника Інституту геології і геохімії горючих копалин (ІГГГК) АН УРСР, в якому працював до останніх днів життя на посадах старшого, провідного і головного наукового співробітника в наукових відділах проблем глибинних вуглеводнів, нафтогазової гідрогеології, геохемії та охорони гідросфери й геології нафти і газу.

Ґеоргієві Юхимовичу щастило на наукових керівників, які, своєю чергою, цінували ініціятивність, допитливість, працелюбність молодого науковця, намагання йти неторованими стежками при вирішенні складних питань геології нафти і газу. Тоді член-кореспондент, пізніше академік Є. Лазаренко рекомендував молодого кандидата наук директорові академічного інституту, членові-кореспондентові, а згодом, академікові Г. Доленкові словами: „Візьміть мого учня — не пошкодуєте!“ В ІГГГК Ґ. Бойко був скерований до новоутвореного відділу проблем глибинних вуглеводнів, який очолював відомий учений-нафтовик, людина енциклопедичних знань у багатьох галузях стислих наук, доктор технічних наук, професор Еммануїл Чекалюк. Робота під керівництвом останнього протягом 25 років визначила наукові зацікавлення Ґеоргія Юхимовича. Щоденне спілкування з професором Чекалюком розширило науковий світогляд. Якщо вплив академіка Лазаренка позначився на тематиці статей, присвячених мінералогії і геохемії озокеритів та інших органічних мінералів, то під впливом професора Чекалюка Ґ. Бойко захопився термодинамічними критеріями ґенези нафти, глибинним астеносферним її походженням. Уже в 1968 р. він публікує невелику за обсягом, але знакову за змістом монографію „Перетворення глибинної нафти в умовах земної кори“, де з позицій геохемії нафти оцінюється ступінь обґрунтованости головних гіпотез її ґенези [1]. Спираючись на теоретичні розробки про глибинний неорганічний синтез нафти, учений опрацював схему перетворення вуглеводневої системи, синтезованої у верхній мантії в умовнах земної кори. Пізніше проблеми глибинної нафти наскрізно проходять через усю наукову творчість Ґеоргія Юхимовича. Це експериментальні дослідження з високотемпературного синтезу вуглеводневих систем, здійснені на установках синтезу алмазів в Інституті надтвердих матеріялів у Києві (1969), коли з води і діоксиду вуглецю у присутності неорганічного відновника вперше вдалося синтезувати суміш вуглеводнів (алканів і алкенів) принаймні до гексану включно. Це дослідження зональности в нафтонагромадженні, де на базі вивчення умов глибинного синтезу вуглецевих сполук показані закономірності їх нагромадження і локалізації у верхніх шарах Землі, обґрунтовуються термодинамічні критерії роз-

міщення нафтових і газових родовищ [2]. Це дослідження, присвячені вуглеводням в астеносфері верхньої мантії Землі, вуглеводням у складі вулканічних газів (1972), це питання міграції глибинних вуглеводнів [3]. На підставі уявлень про глибинне походження газових і нафтових вуглеводнів і їх локалізації у земній корі були обґрунтовані ґенетичні критерії нафтогазоносности [4], пояснені просторові зв'язки газових і нафтових родовищ з геофізичними полями (1981—1988), опрацьовані проблеми теорії мінерального походження нафти [5], зв'язки між тектогенезом і нафтогазоносністю осадових басейнів [4]. Плідним для прогнозування нафтогазоносности надр виявилося геогустинне моделювання земної кори, встановлення приуроченості зон нафтогазонагромадження до осадових товщ геоблоків, що характеризуються наявністю регіональних ґравітаційних мінімумів [4].

Опріч теоретичної цінности праці Ґ. Ю. Бойка мають неабияке практичне значення. Ним проведена прогнозна оцінка нафтогазоносности автохтону Карпат, девонських відкладів Дніпровсько-Донецької западини, шельфів Чорного, Азовського, Баренцового і Карського морів (1977, 1980, 1981, 1982, 1988, 1989).

Не можна сказати, що шлях Ґеоргія Юхимовича до вершин науки був простий, а небо над ним — безхмарне. Наукова принциповість і безкомпромісність у відстоюванні поглядів, які не вкладувалися у прокрустове ложе тогочасної „офіційної" науки, спричинилися до того, що докторська дисертація, яку Ґ. Бойко вперше в 1983 р. захищав у цитаделі „органіків" у Москві, не набрала необхідних 2/3 голосів „за". Учених, що намагалися аргументовано доводити мінеральне походження нафти в порядку офіційного захисту дисертацій на учених радах провідних інститутів колишнього СРСР, порівнювали з камікадзе. Ця доля не оминула і Ґеоргія Юхимовича, але через 6 років він на цій же Вченій раді захищає дисертацію і отримує науковий ступінь доктора геолого-мінералогічних наук. Це сталося у березні 1990 р.

Окремою сторінкою творчости Ґ. Бойка є його розвідки з історії вивчення геологічної будови нафтогазоносних теренів на західноукраїнських землях, історії Борислава і наукових досліджень у місті, розвитку видобутку там нафти й озокериту та ролі в ньому українців, про перших галицьких науковців-нафтовиків [6]. Цікавими й новими є його висновки про події, що стосуються початків переробки нафти і створення нафтової освітлювальної лампи у Львові, сторінки, присвячені дослідникові галицької нафти, одному з чільних учених, що заклали підвалини хемії і технології нафти, професору Романові Залозецькому (1969, 1972, 1980, 1997). Частина цих матеріялів опублікована в часописі „Галицька Брама", №№ 1(25) та 8(32) за 1997 р.

Ця нелегка праця, що потребувала часу і посвяти, копіткого аналізу архівних матеріялів, виконувалася як хобі, бо не входила до офіційних планів роботи Інституту. Тільки в незалежній Україні стало можливим повернути із забуття замовчувані прізвища українських учених і спеціялістів-нафтовиків, яких виявилося немало. Результати цієї праці Ґеоргія Юхимовича не менш важливі, ніж його теоретичні розробки з геології нафти і газу.

Науково-організаційний талант Ґ. Бойка найвиразніше проявився після того, як 1992 р. у Львові була заснована Українська нафтогазова академія (УНГА) і внаслідок проведеного в лютому 1993 р. конкурсу Ґеоргія Юхимовича було обрано її головним ученим секретарем. Він відразу з головою поринув у виконання амбітних планів академії, яка вперше поєднала в єдиній структурі зусилля учених і практи-

ків-нафтовиків. Уся багатогранна робота академії проходила за його безпосередньої участи. Після смерти президента академії професора М. Іванюти він деякий час виконував обов'язки президента, а після переведення Президії академії до Києва й обрання нового президента — одного з віце-президентів. В інформаційній діяльності Академії, зосібна проведенні щорічних міжнародних конференцій, у публікаціях — таких, як видання шеститомного „Атласу родовищ нафти і газу України" (1998), в опрацюванні Національної програми „Нафта і газ України до 2010 року" є велика частка праці Ґ. Бойка.

Попри велику зайнятість на посаді головного наукового співробітника ІГГГК НАН України і головного вченого секретаря УНГА Ґ. Бойко активно працював у Геологічній та Екологічній комісіях Наукового товариства імени Шевченка, де виступав з оригінальними доповідями. Зважаючи на активну працю Ґеоргія Юхимовича в НТШ, Геологічна комісія клопотала перед президією про обрання його дійсним членом Товариства.

Вагомим є внесок Ґ. Бойка у справу підготовки наукових кадрів. Він керував науковою роботою аспірантів, часто опонував кандидатські і докторські дисертації, був членом спеціялізованих учених рад для присудження наукових ступенів в ІГГГК НАН і НАК „Нафтогаз України" та Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу. Як член редколеґій журналу „Геологія і геохімія горючих копалин" та „Праць Наукового т-ва ім. Шевченка" рецензував і представляв до опублікування наукові праці аспірантів і молодих науковців. Головував на засіданнях Державної екзаменаційної комісії на геологічному факультеті Львівського національного університету імени Івана Франка.

Науковий доробок Ґ. Бойка — понад 150 наукових праць, у т.ч. п'ять моноґрафій, з яких чотири одноосібних.

Колегам Ґеоргій Юхимович запам'ятався як надзвичайно працьовита, скромна, товариська, доброзичлива людина, український патріот. Його оригінальні праці стали вагомим надбанням української нафтогеологічної науки.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бойко Г. Ю.* Перетворення глибинної нафти в умовах земної кори. — К.: Наук. думка, 1968. — 90 с.

2. *Бойко Г. Е.* Зональность в нефтенакоплении. — К.: Наук. думка, 1976. — 128 с.

3. *Бойко Г. Е.* Прогнозирование нефтегазоносности по генетическим показателям. — К.: Наук. думка, 1982. — 250 с.

4. *Бойко Г. Е.* Тектогенез и нефтегазоносность осадочных бассейнов. — К.: Наук. думка, 1989. — 204 с.

5. Теория минерального происхождения нефти и газа / *Г. Н. Доленко, Э. Б. Чекалюк, Й. В. Гринберг, В. В.Колодий, Г. Е. Бойко, Ю. В. Стефаник* // Происхождение и миграция нефти и газа. — К.: Наук. думка, 1984. — С. 3—17

6. *Бойко Г. Ю.* Перші українські вчені галицького гірництва // Аксіоми для нащадків. Українські імена у світовій науці: Зб. нарисів. — Львів: Каменяр. — 1991. — С. 236—245

SUMMARY

Volodymyr KOLODIY

HEORHIY BOIKO – FAMOUS UKRAINIAN PETROLEUM GEOLOGIST

Heorhiy Yukhymovych Boiko (1933—2002) became among famous Ukrainian petroleum geologists, who developed oil and gas mineral genesis theory adding achievements of Lviv scientists of the petroleum geologists school of the older generation — Vladimir Porfir'ev, Hryhoriy Dolenko, Emmanuil Chekaliuk and others. Apart from features typical for true scientists, Dr. Boiko was convinced Ukrainian patriot devoting a lot of forces and time to the investigations to the history of minning and petroleum explorations in the western region of Ukraine and the role of the Ukrainian scientists in their development.

Their impact to the preparing of yong scientists, the creation of the Ukrainian Petroleum Academy is considerable.

The works of Dr. Boiko are known far from Ukraine. As researcher and individual he is esteemed even by scientists with alternative theoretical positions.